

Kamzík v hlavnej úlohe

V roku 2002 sa v Slovenskom múzeu prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši začalo pracovať na projekte filmová dokumentácia, kde sa pôvodne počítalo s filmovaním podujatí múzea (vernissáží, prednášok, besied), neskôr aj podujatí v rámci MŽP SR ako Deň Zeme, Deň vody, externé prezentácie na veľtrhoch a pod. Od roku 2003 sa začalo aj s filmovaním prírodných katastrof (lavíny, polomy), či ohrozených druhov flóry a fauny a od roku 2004 s filmovými dokumentmi osobností ochrany prírody a jaskyniarstva.

Postupne sa po starej kamere kúpila aj lepšia technika a začali sme sa pomaly pripravovať na nakrútenie záberov do filmu o kamzíkovi vrchovskom tatranskom (*Rupicapra rupicapra tatrica*) – vzácnom tatranskom endemite. Veľmi nás v tomto podporil záujem návštevníkov, hlavne žiakov a študentov, o krátke filmové dokumenty, ktoré sme nakrútili o hlucháňovi, medvedovi, svišťovi a kamzíkovi. Toto spolu s projektom Kamzík, ktorý riešila Štátna ochrana prírody SR, nás nakoniec utvrdilo v presvedčení, že takýto film by bol prospešný a aj žiadaný tak zo strany zriaďovateľa, ako aj zo strany verejnosti.

V roku 2004 sa práce na filmovaní zintenzívnili až na 48 hodín nakrúteného materiálu. Počas konferencie k 75. výročiu založenia múzea v máji roku 2005 sme využili možnosť osobnej prezentácie nakrúteného materiálu pred vtedajším ministrom životného prostredia László Miklósom. Jeho záujem, vyjadrenie uznania a prísľub podpory nás povzbudili a vypracovali sme projekt na realizáciu filmu, ktorý sme predložili Environmentálnemu fondu MŽP SR.

Po schválení finančných prostriedkov na jar roku 2006 sa začalo, dalo by sa tak povedať, finišovať na filme. Pretože spôsob spracovania filmu nebol bežný, ani realizácia filmu sa nemohla rozbehnúť klasickou cestou. Príprava scenára, réžia, natáčanie, strih, zvuky a kompletizácia museli byť prispôbené obrazovému záznamu. To sa už začala tvrdá drina. Prezrieť všetky zábery, premyslieť ako ich pospájajú, aby to malo hlavu a pätu, a aby to malo hlavne výpovednú environmentálnu hodnotu. Nebolo to veru vôbec jednoduché. Po chvíľach nervozity a nekonečného prepisovania, keď

Autorský kolektív filmu Prežije kamzík? (hore Marián Petro (strih), potom zľava Oľga Janíková (réžia), Pavel Ballo (kamera), Dana Šubová (odborná spolupráca), Rastislav Dubovský (hudba a zvuk), Oľga Duhanová (scenár))

Ing. Pavel Ballo, dokumentarista múzea, ktorý nafilmoval všetky unikátne zábery vo filme, si dal konečne povedať, že umeleckú formu textu musí urobiť umelec, a my len podklady. Po dvoch opravách textu od zoológa RNDr. Jozefa Radúcha, a po dlhom zvažovaní každého slova, aby sme zbytočne, ľudovo povedané, neosočili ani poľovníkov, ani skialpinistov, turistov a proste nikoho, ktorí do prírody patria a väčšinou ju aj majú veľmi radi, sme si konečne vydýchli a rozhodli sa dielo v takejto podobe dať do rúk profesionálom. Na platenie profesionálneho filmového štúdia nebolo až tak veľa peňazí. Navyše som chcela byť pri každom kroku pri práci na filme a ušetrené peniaze investovať napríklad do kvalitnej, originálne skomponovanej hudby v interpretácii známych hudobníkov. Hudbu považujem za dôležitú súčasť každého filmu. S výberom hudby mi pomohol syn, skončený muzikológ. Pozná sa s hudobným skladateľom Rasfom Dubovským, ktorý

sa venuje filmovej hudbe. R. Dubovský do kolektívu priviedol ďalších – Oľgu Janíkovú, filmovú režisérku a Mariána Petra, strihača. Pani Janíková priviedla scenáristku Oľgu Duhanovú. Toto bolo kľúčovým momentom pre film, lebo dovtedy sme uvažovali všetci o klasickom prírodovednom dokumente. Pani Duhanová prišla s návrhom simulácie počítačovej hry. Celý umelecký kolektív sa ujednotil na tejto forme z viacerých dôvodov. Zábery boli síce unikátne, ale trochu kvalitou nesúrodé, klasické dokumentárne filmy prírodovedného charakteru o kamzíkovi boli nakrútené už dva, a tiež preto, že mládež má veľmi blízko k počítačom. Nakoniec bolo potrebné len moje odobrenie a práca sa mohla pohnúť ďalej. Úprimne poviem, chvíľu som bola z tohto nápadu zhrozená, utekala som za Paľom Ballom, ale ten hneď reagoval kladne, a tak som sa nechala presvedčiť.

Umelecké spracovanie scenára bolo hotové do týždňa a po malých úpravách zo strany Jožka Radúcha a mojom doplnení o časť genetiky a trávenia sa začalo robiť na animáciách a strihať. Tým nastali veľmi rušné chvíle pre Mariána Petra, ktorý mal za úlohu zostrihať 48 hodín nakrúteného materiálu na cca 30 minút. Toto bola moja požiadavka, aby bol film využiteľný pre výučbu. Po doriešení všetkých sporných otázok prišla koncová fáza, zvuk. Oľga Janíková presvedčila Táňu Pauhofovú a Michala Hallona, aby nahovorili dialógy, a potom sme spolu s Jožkom Radúchom nahovorili svoje pasáže. Čože Jožko, tomu to išlo dobre, na prvý šup to zvládol v múzeu. Ja som musela ešte dvakrát opravovať v súkromnom štúdiu Rasťa Dubovského. Aspoň sa mi dostalo privilégia, že ma líčila osobne pani Oľga Šalagová, známa slovenská herečka, mama Rasťa Dubovského. Priznám sa, nechcela by som sa živiť týmto chlebkom. Avšak ako skúsenosť to bolo zábavné i poučné, hoci niekedy pri 4 – 5 opakovaní som mala toho naozaj dosť. Najväčším prekvapením bolo pre mňa hudobné spracovanie. Po výbornom nápade, citlivom strihu, pozornej taktovke režisérky, ešte

Súťažný film Envirofilmu 2007

Prežije kamzík? (Slovensko), autor: Oľga Janíková

Kamzík vrchovský tatranský, symbol Tatier, endemit, glaciálny relikv, patrí k ohrozeným druhom živočíchov alpského a subalpského pásma najvýznamnejších národných parkov Slovenska TANAP-u a NAPANT-u. Film netradičnou formou počítačovej hry podáva základné informácie o biológii a etológii tohto krásneho živočicha, o histórii dôkazov jeho pôvodu a systematického zaradenia, ako aj o formách vyrušovania, ktoré ho ohrozujú v jeho prirodzenom biotope.

lepší zvuk. Rasťo Dubovský sa skutočne predviedol a s ním aj známi hudobní interpreti Stanislav Palúch a Rastislav Andris. Keď som to všetko videla a hlavne počula až do konca, priznám sa, bola som dojatá. Hory milujem, hudbu tiež, a chvíľu som pôsobila aj vo folklóre, a toto všetko som tam našla.

Film s jednoduchým, ale veľavravným názvom Prežije kamzík? obsahuje množstvo cenných archívnych dokumentov a údajov, ktorými sa diametrálne líši od klasických prírodovedných filmov. Je to film múzea ako dokumentačného pracoviska, na čo som veľmi hrdá. Obsahuje veľa informácií o pôvode, ekológii a etológii tohto nášho endemického glaciálneho reliktu, o jeho prirodzených nepriateľoch, antropických a antropogénnych vplyvoch, ako aj veľmi veľa obrazových a zvukových informácií o našej prekrásnej krajine.

Som hrdá za všetkých a aj vďačná všetkým, s ktorými som sa mohla podieľať na jeho príprave: od osobného vkladu bývalého ministra prof. László Miklósa, cez pracovníkov Environmentálneho fondu, Ing. Pavla Balla, RNDr. Jozefa Radúcha, Mgr. art. Oľgu Janíkovú, Mgr. art. Oľgu Duhanovú, Mgr. art. Rasťu Dubovského a Ing. Mariánu Petra. Boli sme výborný tím, doslova tak, ako to odznej v poslednej vete Táne Pauhofovej vo filme. Teším sa však najviac z toho, že film sa všeobecne páči, a ani tých pár študentov, ktorým sa for-

ma nezdala dostatočne dobrá, nespochybňuje jeho obsah. Potvrdila to aj anketa, ktorú sme urobili 21. februára v Bratislave a tiež 5. marca v Liptovskom Mikuláši.

Film zaujal aj ministra Ing. arch. Jaroslava Izáka a teraz sa budeme spolu snažiť podporiť a vypracovať projekt na celoslovenskú distribúciu filmu do škôl.

Prvým oficiálnym ocenením filmu bola 1. cena v kategórii náučnometodických filmov na 12.

ročníku Hubertovu v Leviciach v marci tohto roku spomedzi 29 filmov so zahraničnou účasťou a mimoriadna cena Slovenského poľovníckeho zväzu. Tá ma teší osobitne, lebo v prírode a krajine musíme všetci, čo v nej chceme žiť, ťahať za jeden koniec. Dobrý „hospodár“ musí chrániť svoj majetok, lebo sa môže veľmi ľahko stať, že nebude mať v čom „hospodáriť“. Úvodzovky sa vzťahujú aj na netradičné formy hospodárenia – tu-

rizmus, lyžovanie, horolezectvo, pri ktorých je potrebné, aby sme sa vedeli správať ako na návšteve – v tomto prípade konkrétne v subalpínskom a alpínskom biotope kamzika vrchovského tatranského *Rupicapra rupicapra tatraica*.

Dana Šubová

riaditeľka SMOPaJ Liptovský Mikuláš

110. výročie filmového podnikania na Slovensku

Pohľad do minulosti a začiatkov slovenskej kinematografie

Slovenský filmový ústav pripravil aj do programu tohtoročného Envirofilmu niekoľko blokov mimosúťažných projekcií filmov, v rámci ktorých si pripomenieme aj 110. výročie filmového podnikania na Slovensku pásmom filmov Tak sme začínali...

Až v roku 1995 pri príležitosti 100. výročia zrodu svetovej kinematografie bol spresnený dátum prvého kinematografického predstavenia na dnešnom území Slovenska. Konalo sa v Košiciach 19. 12. 1896. Dovtedy sa tradovalo, že prvenstvo má bratislavské predstavenie konané o niekoľko dní neskôr – 25. 12. 1896, vlastne, konali sa dve na sebe nezávislé kinematografické predstavenia (Hotel Kráľ Uhorska, Hotel Palugay – dnes komplet Hotelu Carlton). A že prvé kinematografické predstavenie v Košiciach bolo 16. 9. 1899 vo veľkej sále Hotelu Schalkházy, dnes hotel Slovan. A stále je tu šanca, posunúť ho z decembra 1896 na júl či august 1896 do Žiliny. Treba to už len preskúmať v archívoch Žiliny, indícií je k tomu niekoľko. Boli publikované v tlači.

Podľa doterajších výskumov bol prvý film na dnešnom území Slovenska nakrútený uhorskými filmármi v roku

1904 – Rýchlik medzi Košicami a Bohumínom. Zistili sme to spolu s Igorom Dobišom v maďarskom Filmovom ústave v Budapešti. O filme sa zachovali len písomné doklady, film sa nezachoval.

S účtou, pokorou a obdivom som po prvý raz bral do rúk knihu Kino, ktorá bola napísaná už v roku 1912 a vyšla v roku 1915. V tom čase vyšlo už niekoľko kníh o filme v nemčine, ale pre bežného čitateľa, ale aj odborníka, neboli dostupné. Samozrejme, bola tu aj jazyková bariéra – nemčina. Veľmi to trápilo skutočného filmového fanatika Dr. Lajosa Körmendyho-Ékesa, zakladateľa Košického spolku na skrášľovanie mesta v roku 1907, ktorý založil v roku 1908 druhé stále kino na Slovensku – košické Urániu (27. 5.). Mnohých čitateľov tejto vzácnej knihy prekvapí, čo už v roku 1915 vedel a o čom písal jej autor. Človeku sa až nechce veriť, že kniha bola napísaná už v roku 1912. Po dlhoročnej pauze boli napísané obdobné štúdie až v 30. rokoch minulého storočia do časopisu Kinema. Na Slovensku nebolo dovtedy napísaných veľa filmologických štúdií. Spočítame ich na prstoch jednej ruky. Ich autori nemali šancu poznať Körmendyho knihu. Pripravuje sa jej slovenské vydanie.

Prvým stálym kinom na Slovensku, ale aj v bývalom Československu, bol Elektrobioskop v Bratislave (prvé predstavenie sa konalo 5. 9. 1905). 5. októbra 1913 sa presťahovalo kino do priestorov dnešného kina Mladost na Hviezdoslavovom námestí. České Ponrepo v Prahe bolo otvorené až v roku 1907.

Košice majú aj ďalšie prvenstvo. V roku 1909 tu nakrútil potulný kinematograf a kameraman Alexander Lífka prvý film, o ktorom sa zachovali články v tlači – Košické korzo na filmovom plátne. Jeho premiéra bola

v kine Uránia 27. 7. 1909. Film mal taký veľký úspech u domáceho publika, že ho museli niekoľkokrát opakovať. A niekoľko scén filmu bolo nasnímaných aj pred kinom Uránia. Filmové pokusy Eduarda Schreibera v Lednických Rovniach z roku 1908 – 1910 (podľa výskumov a tvrdení Ivana Rumanovského) – boli vyslovene amatérsky nasnímané výjavy z okolia Lednických Rovní. V roku 1910 bol nasnímaný hraný skeč Únos. Časť z nich sa zachovala a sú uložené v archíve SFÚ Bratislava. A pokiaľ ide o Košice, majú ďalšie prvenstvo. V roku 1909 tu vyšiel aj prvý filmový časopis na dnešnom území Slovenska – programový týždenník kina Uránia – Mózi Ujság. 27. júla 1920 bol založený v Piešťanoch Spolok majiteľov kinematografov na Slovensku.

V 20. rokoch minulého storočia sa filmový život na Slovensku presunul z Košíc do Nitry. 1. augusta 1921 začal v Nitre vychádzať časopis Filmová revue. A v Nitre bol nakrútený v roku 1921 aj film Siciliana – Náhrdelník kňažnej Kannigstonovej.

Na čo ešte treba upozorniť z ranného obdobia dejín slovenskej kinematografie?

Na prvý celovečerný hraný slovenský film Jánošík z roku 1921 Jaroslava Siakeľa, na 15-ročné pôsobenie Karla Plicku v Matici slovenskej v Martine, na jeho slávny film Zem spieva (1933), na vstup Paľa Bielika do kinematografie (Jánošík, 1935), na začiatok organizovanej filmovej tvorby na Slovensku v roku 1940 – Nástup – Slovenská filmová účasťinná spoločnosť a Škofilm – Ústav pre školský a osvetový film, ale aj na poštátnenie filmu v roku 1945. Na prvý povojnový celovečerný hraný film Varuj..! Martina Friča. Nezanedbateľné je aj objavovanie Slovenska českými a zahraničnými filmármi v čase, keď sa na Slovensku nefilmovalo. A na rok 1962, keď film Sinko v sieti režiséra Štefana Uhra začal písať slávnú éru československej kinematografie označovanú ako „filmový zázrak“.

Štefan Vraštiak

